

Zámoly épített öröksége

A Zámolyi-medencében fekvő, útmenti, többutcás falu, észak-déli irányú főúttal, párhuzamos keresztutcákkal. Szalagtelkei fésűs, előkertes beépítésűek. Szőlőhegye a falutól északra a Felsőhegy, a dűlőutak mentén prэшázás pincék sorakoznak. • A középkor első századaiban Székesfehérvár külső védelmi övezetébe tartozott. A XIV. században a Szeghy család birtokolta, később Csókakővár tartozéka volt. A török hódoltság első évtizedeiben elpusztult, később részben újraterelődött, majd 1683-ban ismét elpusztult, templomát felégették. A XVII. század végétől a Haas-Hochburg család volt a birtokos, majd házassági rokonság révén a Lamberg, később a Merán család örökölte. A mai község külterületén volt egykor a templomáról elnevezett Kerekszenttamás falu, amelyet először 1231-ben említenek a források, a Csák nemzetség birtokaként. A XV. században Csókakővárhoz tartozott. A török korban elnéptelenedett.

BALÁZS 1986, BARDOLY – HARIS 2008 (172.), ENTZ – SISA 1998 (161-162.), TAK 2017 (5-6.)

Középkori rotunda

Lejtős terepen álló, 6 méter átmérőjű, kör alaprajzú, román stílusú, szentély nélküli, dolomitból épült rotunda romja, mintegy 1,5 méter vastag terméskő falai nyugati oldalán kb. 4 méter, a keleti oldalán 3-4 méter magasan állnak. Keleti falmaradványában szentségtartó fülke mélyedése látható. A Hitetlen Tamás apostol tiszteletére szentelt templom a falu nevét is adó plébániának épült a XII-XIII. században. Műemlék.

BALÁZS 1986, BARDOLY – HARIS 2008 (172.), BEBAU 2001 (94.), ENTZ – SISA 1998 (162.), TAK 2017 (11., 14.)

ún. Zsoldos-ház

Kossuth utca 45-47.

Egyszintes, alápincézett, magasított nyeregtetős, téglából épült, fafödémes saroképület, egyenes záródású, könyöklő- és szemöldökpárkányos ablakokkal, oromzatain két-két kerek padlásszellőzővel, hozzáépített egyszintes, nyeregtetős lakóházzal. Épült 1772-ben. A Kossuth utca felőli homlokzaton látható eltérő vakolatdíszítés és -színezés is jól mutatja, hogy a ház két család tulajdonában van. Az egykori kvártélyházat az 1770-es évektől használták a faluban állomásozó katonaság tisztjeinek elszállásolására. Ekkor négy szoba, két kamra, egy pince és kert állt a tisztek rendelkezésére. 1849. augusztus 25-én a szabadságharc leverése után Jablonovszky császári tábornok 100 mérő búzát követelt serege számára. Miután ezt a falubeliek nem teljesítették, elfogatta Veszprémi János bírót, Cseh János törvénybíró, összedoboltatta a falu népét, és mindenki szemé láttára végigbotozták őket az udvaron. 12-60 botütést kaptak. Többek között erre emlékezve vált bevetté az épület „Megyeháza” elnevezése. Az 1840-es években helyiségeiben vendéglő és üzlet is működött. Az 1850-es évek végén Perl Dávid vásárolta meg a vármegyétől, majd Zsoldos István tulajdonába került. Leszármazottainak tulajdonában van ma is. A ház elnevezése a családnévből eredeztethető. Az épület a Vörösmarty és Kossuth utcák sarkán áll. Méretére utalva terjedt el a faluban a mondás, miszerint: „Van hely, mint Zsoldosnál”.

DEMETER – LUKÁCS 2001 (38-39., 47.), FARKAS 1987, SZABÓ 1968, SZÓRÁDY 1905, TAK 2017 (16.)

Polgármesteri Hivatal

Kossuth utca 43.

Szabadon álló, kétszintes, alápincézett, sátortetős épület. Épült az 1930-as években, eredetileg egyszintes, támpilléres községházaként. Bejárata az utcai homlokzat közepén nyílik, az emeleten kisméretű erkély látható. Egyenes záródású, osztott bukó-nyíló ablakai a legutóbbi felújítás során egyszerű, festett keretelést kaptak.

Vörösmarty Mihály Művelődési Ház

Kossuth utca

Szabadon álló, egyszintes, összetett tetőformájú épület. Épült 1958-1960 között, a zámolyi születésű Menyhárt Gyula székesfehérvári építésszámvevő tervei szerint, Lukács József és Kulcsár József kőműves mesterek kivitelezésében, 460 ezer forintos költséggel. Az építkezést a lakosság jelentős, mintegy 200 ezer forint értékű társadalmi munkával segítette. A 400 fő befogadóképességű létesítményt 1960. augusztus 20-án avatták fel. Helyén 1925-től a Hangya Értékesítő- és Fogyasztási Szövetkezet üzlete állt, amely a II. világháborúban elpusztult. Ady Endre utca felőli homlokzatán közepes kiülésű, két oldalról egy-egy hasábos oszloppal alátámasztott, háromszög oromzatú, nyeregtetős rizalit látható. Egyenes záródású bukó-nyíló ablakai egyszerű vakolatkeretelésűek, könnyöklőpárkányosak.

egykori Izraelita temető

A faluban élő zsidó családok temetőjét az uradalom a katolikus és a református temetővel szemben, a Székesfehérvárra vezető út bal oldalán jelölte ki. Temetkezésre legkorábban az 1870-es évek második felében használták, az utolsó temetés a fellelt sírkövek tanúsága szerint 1934-ben történt. Az egykor szépen gondozott emléktáblák rendszertelenül, növényzettel borítva helyezkednek el.

TAK 2017 (17.)

Felhasznált irodalom

BALÁZS 1986	Balázs László: Vérteszalja. A Vérteszaljai Református Egyházmegye története. Budapest, 1986.
BARDOLY – HARIS 2008	Bardoly István – Haris Andrea: Magyarország műemlékjegyzéke. Fejér megye. Budapest, 2008, Kulturális Örökségvédelmi Hivatal.
BEBAU 2001	BeBau, René: Középkori magyar várak és várromok. Magyarországi várak útikönyve. Budapest, 2001.
DEMETER – LUKÁCS 2001	Demeter Zsófia – Lukács László: Zámoly. Budapest, 2001, Száz Magyar Falu Könyvesháza Kht.
ENTZ – SISA 1998	Entz Géza – Sisa József (szerk.): Fejér megye művészeti emlékei. The Historic Monuments of Fejér County. Székesfehérvár, 1998, Magyar Tudományos Akadémia Művészettörténeti Kutató Intézet – Szent István Király Múzeum. (= Szent István Király Múzeum Közleményei A sorozat 34. kötet)

- FARKAS 1987 A Fejér megyei önkormányzat újjászervezésének kérdései 1860-1869.
In. Alba Regia, XXIII. (1987) 155-177.
- SZABÓ 1968 Szabó István: Zámoly története I. 1968. Kézirat
- SZÓRÁDY 1905 Szórády Gyula: Zámoly 1848/1849-ben. Székesfehérvár, 1905.
- TAK 2017 Településképi arculati kézikönyv. 2017.